

Majtényi Balázs: A nemzetállam új ruhája. Budapest, Gondolat, 2007.

A nemzetállam meztelen, sejteti Majtényi Balázs könyvének címe. A szerző nemcsak azt mutatja be, hogy ez az államszervezési rend nemzetileg miként szorítja háttérbe, nyomja el azon polgárait, akik más nemzetiségűnek vallják magukat, mind a többség, hanem azt is, hogy a kisebbségek jogegyenlőségének deklarálása esetén is hajlamos a nemzeti diszkriminációjukba való visszahullásra. Magyar ember nyomban felkapja a fejét, ha a nemzeti kisebbségek kérdésére kerül a szó. Nemzeti kisebbség alatt pedig szinte mindig a magyar kisebbségeket érti. Nem így a szerző. Részletesen foglalkozik a kisebbségi kérdés megoldásának modelljeivel, hiszen ezek a magyar kisebbségek számára is mintaként szolgálnak. Alaptézise, hogy a kisebbségeknek különjogokra van szükségük megmaradásukhoz és fejlődésükhöz. Ezeket igazolhatónak tartja annak az igazságosságelméletnek alapján, mely szerint amennyiben az állam ugyanúgy viszonyul különböző polgáraihoz, akkor egyeseket, esetünkben a kisebbséget alkotókat hátrányos helyzetbe sodorja. Az egyenlőségnek ezért igazságos egyenlőségnek kell lennie, s nem pusztán formális egyenlőségnek. Ehhez pedig pozitív diszkriminációra van szükség, amihez nem elégségesek a jogi eszközök, hanem a társadalom szemléletmódjának is meg kell változnia, szögezi le a szerző.

Helyesen állapítja meg, hogy tévútra visz az a logika, amely a nemzeti kisebbségek elemzését e csoportok meghatározásával kezdi, még ha a jogi közelítésmódnak szüksége is van definíciókra. A kisebbségi identitás ugyanis nemcsak objektív, hanem szubjektív elemekből, a nemzeti csoporthoz tartozás érzéséből is áll, amit a jogalkotónak is figyelembe kell vennie. Ugyanakkor a kisebbségi közösség támogatásához mindenképpen meg kell fogalmazni egyfajta kritériumrendszert. A szerző álláspontja szerint ennek

kialakításába az érintett kisebbséget is be kell vonni.

Majtényi Balázs bírálja a kisebbségi kérdés biztonságpolitikai megközelítését. A kisebbségi kérdést veszélyforrásként kezeli ez a szemléletmód. Sokkal elfogadhatóbb számára az emberi jogi megközelítés, amely a különleges védelmet nem biztonsági kockázathoz, hanem a kisebbségi helyzet adta hátrányokhoz társítja, s a kisebbségek jogi védelmét az igazságos egyenlőség fogalma felől vezeti le. Közép-Európában már az is nagy előrelépés volna, ha a térség államait sikerülne meggyőzni arról, hogy a kisebbségi autonómiatörekvések s a többkultúrájú közösség modelljének elfogadása nemhogy nem vezetnek feltétlenül elszakadáshoz, hanem éppen ellenkezőleg, alkalmasak a kisebbségi konfliktusok kezelésére.

A szerző azonban egyben bírálja is a kisebbségek jogainak emberi jogi megközelítését, s ez feszültséget okoz a kötetben. Helyesen látja, hogy a nemzeti kisebbségek különféle jogai nem egy, hanem számos bevett emberi jogba sorolhatók. Sőt mi több, az emberi jogok más-más egymástól részben eltérő sajátosságokkal bíró generációjába tartoznának.

Csakhogy nem az így keletkező sokrétűség okozza a legnagyobb problémát a kisebbségek jogainak ilyen érvelmel alátámasztott érvényesítésekor, jöllehet nyilvánvalóan összetett feladat előtt áll a jogalkotó és a jogalkalmazó. Sokkal nagyobb bajt okoz, hogy fordítva is érvényes az említett összefüggés. Azaz, nemcsak a nemzeti kisebbségek jogai sorolhatók különféle emberi jogok fogalmkörébe, hanem az emberi jogainak is vannak nemzeti vonatkozásai. Tudomásulvételük és érvényesítésük nélkül pedig nem egyenlően, hanem egyesekre nézve diszkriminatívan érvényesül az adott jog. Például aligha beszélhetünk az egyenlő vélemény szabadságról, ha az állam egyeseket segít, másokat pedig akadályoz abban, hogy anyanyelvükön éljenek e jogukkal.

A következő probléma lényege abban rejlik, hogy a nemzet sajátosságainak katalógusa nem véglegesíthető. Nincsen olyan eleme, amelyik minden nemzetre érvényes volna, és folyamatosan keletkeznek újak is. Ugyanez érvényes az egyén nemzeti identitá-

sára is. Éppen ezért bármiféle definíciós szándék, abban a pillanatban, hogy hatalmi-lag érvényesítik egyszerre lesz pontatlan és kirekesztő. Ez érvényes a leggyakrabban használt államnemzeti és kultúrnemzeti meghatározásokra is. Sőt, a kettő kombinációja sem oldja meg a problémát.

A jogásznak azonban definícióra van szüksége a jogszabályhoz, ebben Majtényi Baláznak kétségkívül igaza van. Ha azonban az egyén nemzeti méltóságára épülő nemzeti jogaira építjük, akkor nemcsak morális alapjai válnak tisztábbá, hanem a nemzeti sajátosságoknak az adott esetben létrejött konkrét kombinációja, ha nem is tökéletességre törően, hiszen az elérhetetlen, de pontosabban közelíthető a valósághoz. Ezért nehéz, megkerülni a nemzeti kisebbségek jogainak emberi jogi értelmezését, anélkül, hogy bele ne szaladnánk a hatalmi definíció adta pontatlanság és kirekesztés problémakörébe.

A szakmailag igényes kötet érdekesítő összefoglalását és egyben bírálatát adja a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó joganyag-nak. Ugyanakkor a napjainkban elterjedt magyar gyakorlattól eltérően nemcsak a nemzetközi intézmények, valamint más országok – elsősorban a Magyarországgal szomszédosak – negatív gyakorlatában akad el. Sajat hazája, Magyarország nemzeti kisebbségeinek problémás jogi helyzetét is számba veszi. Például külön fejezet foglalkozik a legégetőbb magyarországi problémával, a romák kérdésével.

Egyszóval jelzi: nemcsak a másik nemzet állama meztelen, hanem bizony pucér a magunké is. S ez a szemléletmód a kötet legnagyobb erénye, hiszen nemcsak egy szakmailag felkészült, hanem egy a bírálat és az igazmondás erényében sem szűkölködő szerző munkáját vehetjük kezünkbe. Tegyük hát meg minél többen!

Öllös László